

شهید ثانی، فقیهی خستگی ناپذیر

انواع حکومت های مطلوب از منظر شهید ثانی به سه حکومت تقسیم می‌شود که حکومت مطلوب از منظر وی، حکومتی است که از طریق سلسله مراتبی که در حاکمیت الهی مقرر است، به قدرت رسیده و در صدد انجام و اجرای احکام و آموزه های اسلامی باشد.

انواع حکومت های مطلوب از منظر شهید ثانی به سه حکومت تقسیم می‌شود که حکومت مطلوب از منظر وی، حکومتی است که از طریق سلسله مراتبی که در حاکمیت الهی مقرر است، به قدرت رسیده و در صدد انجام و اجرای احکام و آموزه های اسلامی باشد. به گزارش شبکه اجتهاد، شیخ زین الدین بن نورالدین علی بن احمد معروف به شهید ثانی در روز 13 ماه شوال سال 911 هجری در دهکده (جبع) جبل عامل، در يك خاندان بزرگ علمی دیده به دنیا گشود. نیاکانش از پدر تا جد پنجم، و همچنین فرزندان و بسیاری از نوادگان پسری و دختری او، همه از دانشمندان مشهور و عالیمقام شیعه بوده اند، و از همه معروفتر فرزند نابغه اش شیخ حسن مؤلف کتاب معروف «معالم الاصول«، و نوهی او سید محمد علی عاملی است که دانشمندی محقق و مؤلف کتاب مشهور «مدارک« در فقه می باشد.

از دودمان شهید ثانی نیز دانشمندانی بزرگ و چهره هایی نورانی برخاسته و خدمات بزرگ و ارزنده ای به اسلام و فرهنگ اسلامی نموده اند کسانی که در زمان ما از شهرتی جهانی برخوردار بوده و برخی از آنان همچون خود شهید ثانی سرانجام در راه مکتب تشیع و عشق به خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله جان بر سر اهداف و آرمانهای اسلامی خود نهاده و شربت شهادت نوشیده اند، «شهید سیدمحمد باقر صدر« و خواهرشهیدش «بنت الهدی« و «امام موسی صدر« از آخرین گلهای سرخ این باغ سر سبز شهادت بودند.

وی از اندیشمندان قرن دهم هجری در شهر جبل عامل لبنان است. شهرت علمی او در وهله نخست به فقاہت، آموخته‌ها، آثار مهم و پر ثمر فقهی وی بر می‌گردد. او به حق اندیشمند خبیر و چیره دست فقه بود که افزون بر فقه شیعی، دانش احکام و روش استنباط آن از نظرگاه مذاهب چهارگانه اهل سنت را نیز می‌دانست و در نزد استادان بزرگ دانش فقه از مذاهب حنبلی، مالکی، شافعی و حنفی تلمذ کرده و کتاب‌های گرانسنگ و معتبری را همچون «الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة« و «مسالك الافهام فی شرح شرایع الاحکام« را در فقه نگاشت که سال‌ها در شمار متون درسی حوزه‌های علمیه و منابع فقه شیعی بوده و هیچ فقیه و مجتهدی خود را از آنها بی نیاز نمی‌دیده است. این همه سبب گردیده است تا وی به عنوان فقیه فرزانه و کم بدیل شناخته شود و سایر دانش‌ها و تخصص‌های او تحت الشعاع فقاہت و توانمندی‌های فقهی وی قرارگیرد، حال آنکه شهید به دانش‌های گوناگون دیگری چون اصول، حدیث، کلام، معانی، بیان، عروض، منطق و سایر علوم عقلی، نقلی و دینی آشنا و در برخی از این علوم، دارای اثر و تألیف بود.

تحصیلات مقدماتی را نزد پدر بزرگوارش گذراند. عطش او برای کسب علم و دانش او را راهی سرزمین های متعددی چون مصر، دمشق، حجاز، بیت المقدس، عراق و استانبول کرد و در محضر اساتید مجرب آن زمان کسب دانش نمود. وی مردی جامع بوده است علاوه بر فقه و اصول، از فلسفه، عرفان، طب و نجوم هم آگاهی داشته است.

ایشان قرآن و ادبیات و فقه را که در طول آن از شرایع محقق حلی و لمعه شهید اول نیز مطالعاتی بدست آورد، را در نزد پدرش آموخته، پس از فوت پدرش در 14 سالگی، در طی مسافرتی هشت ساله به شهر میس تحت شاگردی شیخ عبدالعالی، مبادرت به تحصیل فقه استدلالی نموده، سپس در منطقه کرک نوح، نزد مولف محجة البیضاء، اصول عقائد و فقه گذراند. در دمشق تخصصهای طب و هیئت و حکمت اشراقی را ضمیمه علم و دانش خود نموده و در سفر دوباره‌ای که به این سرزمین داشته به قرائت اخبار و احادیث روی آورده، در سال 953 پس از مراجعت به وطن از عراق در مدرسه بعلبک به تدریس فقه در مذاهب مختلفه اسلام همت گماشته است. البته ایشان علاوه بر سفرهای فوق، سفرهایی نیز به مصر، حجاز، عتبات عالیات، بیت المقدس، حلب، قسطنطنیه، که مجموعاً شانزده سفر می‌باشد به عمل آورده است.

درجه علمی شهید ثانی

طبق نظر اساتید فن، ایشان در مهد علم و دانش متولد گشته، در سایه آموزشهای علمی پدر و شوهر عمه و تلاش و جدیتهای خودش در اثر هوش و استعداد سرشاری که داشته به درجه اجتهاد رسیده و در علوم اسلامی صاحب نظر گردید. تا جائیکه وقتی می‌دید استاد، مطلب تازه‌ای برایش ندارد پای درس استاد دیگری می‌رفته، بر همین اساس است که مدت زیادی در پیش يك استاد توقف نمی‌کرد، بدین سبب نظرات علمای معاصر خود را بیواسطه و مستقیم بدست می‌آورده از محضر اساتید زیادی اعم از شیعه و سنی بهره‌ها برده، تا جائیکه اجازه روایتی از بیست و پنج علمای شیعه و سنی را کسب نموده است.

شاگردان وی

ایشان علاوه استادان برجسته و مشهوری که از آنها کسب فیض و علم بوده شاگردان مشهوری نیز تربیت کرده که هر يك مانند ستاره درخشانی در آسمان دنیای اسلام نورافشانی کرده‌اند، مانند سیدنورالدین موسوی عاملی جبعی، صاحب مدارک یعنی سید علی حسینی عاملی جبعی، صاحب معالم یعنی شیخ حسین عالمی حارثی همدانی، شیخ ابوالقاسم عاملی، پدر شیخ بهائی، عموی شیخ بهائی و دیگران

از ایشان علاوه بر شاگردانی که تربیت نموده، حدود هفتاد و نه کتاب و رساله نیز ضبط گردیده که به بخشی از آن اشاره می‌کنیم، لازم به ذکر است که لحاظ تاریخی کتاب «روض الجنان« اولین تالیف وی و کتاب «الروضة البهية« از لحاظ تاریخ پایان تألیفات وی می‌یابد.

کتب و رسالات فقهی

روض الجنان في شرح ارشاد الازدهان.

مسالك الافهام في شرح شرايع الاسلام.

الفوائد العملية في شرح النفلية .

المقاصد العلية في شرح الالفية.

نتائج الافكار في حكم المقيمين في الاسفار.

رسالة في ارث الزوجة من العقار.

رسالة في احكام الحيوة.

رسالة في وجوب صلوة الجمعة .

رسالة في الحث علي صلوة الجمعة .

رسالة في تحريم طلاق الحائض الحامل المدخول بها، الحاضر زوجها.

رسالة في حكم طلاق الحائض الغائب عنها زوجها.

رسالة في تحقيق النية .

مناسك الحج الكبير.

مناسك الحج الصغير.

رسالة في عدم جواز تقليد الميت .

الفتاوي المختصره , غالبا در مسائل مربوط به عبادات است .

رسالة في انفعال ما البئر.

رسالة فيما اذا احدث المجنب حدثا صغيرا في اثنا الغسل .

رسالة فيما اذا تيقن الحدث و الطهارة و شك في السابق منهما.

المسائل النجفيه .

مسائل جبل عامل .

رسالة في عدم قبول الصلوة الا بالولاية .

الرسالة الاسطنبولية في الواجبات العينية .

الروضة البهية في شرح اللمعة دمشقيه .

حاشية المختصر النافع .

حاشية ارشاد الازدهان .

حاشية قواعد الاحكام .

حاشية شرايع الاسلام .

اخلاق و عرفان ديني

منار القاصدين في اسرار معالم الدين .

منية المرید في آداب المفید و المستفید.

مسكن الفؤاد عند فقد الاحبة و الاولاد .

تلخيص مسكن الفؤاد.

كشف الریبة عن احكام الغیبة .

التنبیهاث العلیه علي وظائف الصلوة الغیبیة .

بخشی از نظریات فقهی شهید

آنچه که در نظریات فقهی و روش اجتهادی شهید ثانی وجود داشته، کاربرد قرآن در روش ایشان است به نحوی که شیخ از همان کودکی در خانه و نزد پدر خود «شیخ نور الدین« به تعلیم و آموختن قرآن پرداخت و نه ساله بود که تمام قرآن را فرا گرفت. در نسخه‌ای خطی که شهید از زندگی خویش بر جای نهاده، گفته است:

«من در روز سه شنبه سیزدهم شوال سال نهصد و یازده هجری به دنیا آمدم. یادم نیست که در چه سنی به آموزش قرآن پرداختم، اما نه ساله بودم که قرآن را به پایان بردم«.

دانش پژوهی تفسیری شهید

از جمله نکته‌های در خور درنگ و تأمل در شیوه دانش پژوهی تفسیری شهید ثانی، اهتمام افزون وی به علم قرائت است که نزد چندین استاد و در هر دو زمان دانش پژوهی در دمشق و مصر، درس قرائت قرآن به روایت‌های گوناگون را فرا گرفت و چنان که یادآور شدیم، کتاب «الشاطیبه فی علم القرائه« را دو بار و نزد دو استاد شامی و مصری خواند. در پاسخ این رویکرد برخی گفته‌اند

یکی از عالمان سنی مذهب به نام شیخ داوود انطاکی طبیب، به شهید در نماز اقتدا کرد و پس از فراغ، مدعی شد قرائت را بهتر از شهید می‌داند. چون شهید این را شنید، بر آن شد تا دانش قرائت را به حد اعلائی آن فرا گیرد. گذشته از صحت و سقم این رویداد، گمان می‌رود عوامل خرد پذیر دیگری بتوان برای این رویکرد سراغ گرفت.

کاربرد علم قرائت در تفسیر

در تبیین و رهیافت به دومین عامل قرائت آموزی شهید، به نقش اثر گذار و کاربردی دانش قرائت در فهم و تفسیر کلام وحیانی خداوند می‌توان اشاره داشت، چه اینکه «#قرائت» در لغت به معنای خواندن و تلفظ کلمات و در اصطلاح، تلفظ کردن الفاظ قرآن کریم به همان شیوه‌ای است که رسول خدا(ص) از منبع وحیانی فرا گرفته و تلفظ کرده است. رهیافت به چنین منظوری، پیدایی دانشی به نام علم قرائت را بر تافته است.

همچنین در این باره می‌توان به کتاب «#مسالك الافهام» که بزرگ‌ترین تصنیف شهید ثانی است اشاره کرد، در این جایگاه، شهید از جزئیات روایات اسباب نزول بهره گرفته و از آنها در تأیید برداشت‌های فقهی استفاده می‌کند.

ولایت فقیه از دیدگاه شهید ثانی

انواع حکومت‌های مطلوب از منظر شهید ثانی به سه حکومت تقسیم می‌شود که حکومت مطلوب از منظر وی، حکومتی است که از طریق سلسله مراتبی که در حاکمیت الهی مقرر است، به قدرت رسیده و در صدد انجام و اجرای احکام و آموزه‌های اسلامی باشد. بنابراین حکومت پیامبر(ص) و امامان معصوم(ع) و نایبان آنها در این دسته واقع می‌شوند ولایت فقیه؛ سومین حکومت مطلوب از منظر اندیشه سیاسی- فقهی شهید ثانی، ولایت فقیه است که در طول تاریخ فقاقت شیعه، این مسئله (زمامداری عصر غیبت معصوم(ع)) همواره بر عهده فقها به نیابت عامه از امام معصوم غایب گذاشته شده است.

شاگردان وی

ایشان علاوه استادان برجسته و مشهوری که از آنها کسب فیض و علم بوده شاگردان مشهوری نیز تربیت کرده که هر يك مانند ستاره درخشانی در آسمان دنیای اسلام نورافشانی کرده‌اند، مانند سید نورالدین موسوی عاملی جبعی، صاحب مدارك یعنی سید علی حسینی عاملی جبعی، صاحب معالم یعنی شیخ حسین عالمی حارثی همدانی، شیخ ابوالقاسم عاملی، پدر شیخ بهائی، عموی شیخ بهائی، اساتید بزرگی را برای آینده شیعه تربیت کرده است.

شهادت شهید

شهادت شهید بنابر آنچه آمده است بدین صورت بوده است که روزی دو نفر از مردم (جبع) برای مرافعه و محاکمه به شهید ثانی مراجعه کردند او نیز طبق موازین دینی و ضوابط شرعی، دعوی را فیصله داد. نتیجه به نفع یکی از طرفین و به ضرر دیگری فیصله یافت. شخص محکوم از این داوری به خشم آمد و نزد قاضی صیدا رفت و از او شکایت کرد که شهید ثانی رافضی و بدعت گذار در دین است. قاضی جریان را به سلطان سلیم اطلاع داد و از طرف او فردی برای دستگیر کردن شهید، مأمور شد.

فرد مأمور که مطلع شد شهید به سفر حج رفته به طرف مکه رفت و در اثناء راه مکه به شهید ثانی رسید و او را دستگیر کرد. شهید ثانی از او برای انجام سفر حج مهلت خواست و او هم موافقت نمود. در بین راه مأمور تحت تأثیری فردی شیطان صفت و ترس از سلطان در اجازه دادن به شهید برای زیارت خانه خدا همانجا آن فقیه بزرگ و عالم ربانی و مرد خدا را به شهادت می‌رساند. سپس سر مبارك شهید را از تن جدا کرده، در ظرفی نهاده، روانه درگاه سلطان سلیم می‌گردد و پیکر پاک و مطهر شهید را همانجا رها می‌نماید. گفته شده در آن شب گروهی از ترکمنها که در آن نواحی بودند، می‌بینند انواری از آسمان پایین می‌آید و بالا می‌رود! پس از جستجو به پیکر بی سر و غرقه به خون شهید ثانی بر می‌خورند و بدون اینکه آن را بشناسند و هویت او را تشخیص دهند، آن بدن پاک را همانجا به خاک سپرده، گنبد کوچکی نیز بر مزار او می‌سازند. آن مأمور و قاتل جنایتکار نیز وقتی به دربار عثمانی می‌رسد به جای پاداش به سبب تخلف از دستور سلطان سلیم که به وی سفارش کرده بود شهید را زنده نزد وی بیاورد، بی درنگ به سزای جنایت بزرگ خود رسیده، اعدام می‌گردد.

مرحوم خوانساری صاحب روضات الجنات، درباره شهید ثانی چنین می‌گوید: تاکنون در جمع دانشمندان بزرگ و برجسته شیعه کسی را به یاد ندارم که از لحاظ شکوه شخصیت، سعه صدر، خوش فهمی، حسن سلیقه، داشتن نظم و برنامه تحصیلی، کثرت اساتید، ظرافت طبع، معنویت سخن و پختگی و بی نقص بودن آثار علمی به پای او برسد، بلکه این استاد بزرگوار در تخلق به اخلاق الهی و قرب منزلت چنان می‌نمایاند که بلافاصله در رده پس از امامان معصوم (علیهم السلام) قرار دارد.

منبع: اختصاصی شبکه اجتهاد